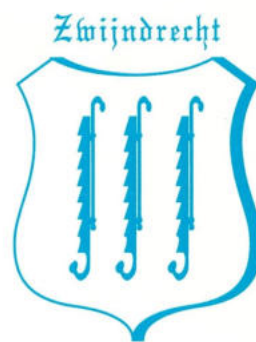
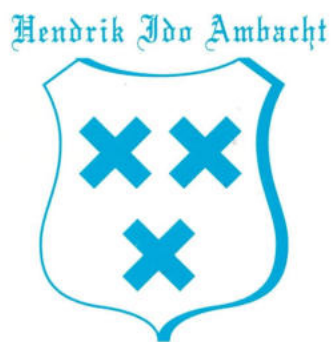

Swindrecht Were

Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 17 nr. 1
augustus 2003

Swindregt Were

INHOUD:

Drie Oost- en West-Indiëvaarders uit de Zwijndrechtse Waard in de 18 ^e eeuw	blz. 2
De korenmolen van de Groote Lindt	blz. 3
Buurmans: fotograaf met liefde voor het vak	blz. 13
Arij Arijens (de) Vormer	blz. 17
Het speelkint van Neeltje Celosse	blz. 22
Hoe was het ook al weer? Deel 3	blz. 28
Colofon	blz. 36

DRIE OOST- EN WEST-INDIËVAARDERS UIT DE ZWIJNDRECHTSE WAARD IN DE 18E EEUW

In “Swindregt Were” van april 2001, pag. 2 tot en met 11, heeft Arie van der Linden een lezenswaardig stuk geschreven over mannen uit de Zwijndrechtse Waard die in dienst waren van de Verenigde Oostindische Compagnie, verder aan te duiden met V.O.C., dan wel gemonsterd hadden op schepen van de V.O.C..

Tijdens bestudering van het Oud Notarieel Archief Heerjansdam van notaris Jan van Dijk, vond ik drie gelijksoortige zaken. Deze personen waren weliswaar in den vreemde overleden, maar de financiële afwikkeling van hun dienstverband gebeurde in Nederland, soms vele jaren later.

Het eerste geval vond ik in een acte van borgtocht van 1 juni 1774. Pieter Teunisz. Vliegenthart, wonend in ‘t Volgerlant van Meerdervoort, wenst gerechtelijk te laten nagaan wie erfrecht heeft op de gage van Barent Vos, overleden in 1773 te Suriname, aan boord van de “NooitGedacht” als scheepstimmerman, daar de zwager Maarten van der Leer en Pieter Teunisz. Vliegenthart werd verzocht uit te maken wie er recht hebben op de door Barent Vos laatst verdiende gage.

Bron O.N.A. Heerjansdam, inventarisnr. 4806, nr. 34.

Het gaat hier om een schip van de Westindische Compagnie. De (eerste) W.I.C. werd gesticht in 1621 en in 1674 ontbonden, waarna in 1675 een nieuwe W.I.C. werd opgericht. In 1791 werd de W.I.C. ontbonden waarna de Nederlandse Staat op 1 januari 1792 haar bezittingen en schulden overnam.

In de twee andere zaken gaat het om schepelingen van de V.O.C.. Deze maatschappij werd op 20 maart 1602 opgericht en kende zes kamers: Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen. Aan het eind van de 18e eeuw raakte de compagnie in verval. Bij de staatsregeling van 1798 werd de V.O.C. met haar bezittingen en schulden door de Bataafse Republiek overgenomen.

Attestatie van overlijden van 23 augustus 1776.

Comparanten: Kornelis van der Kruijt en Kornelis Pluijm, beide schepenen en wonende te Zwijndrecht. Betreft: de varensgezel Dirk de Ronde.

Adriaan de Ronde uit Zwijndrecht en zijn zuster Dirkje de Ronde uit Puttershoek werden onder ede geïnformeerd dat Dirk de Ronde, bij aanvaarding van de zeereis naar Indië voor de V.O.C. in 1737 nog ongehuwd en jongeman, in het jaar 1739 tijdens de reis van Bengalen naar Batavia is overleden. Bron: O.N.A. Heerjansdam, inventarisnr. 4807, nr. 30.

Acte van 21 mei 1780.

Maria van Deursen in gemeenschap van goederen gehuwd geweest met Cornelis Visser. Deze was in 1775 met het schip “Diana” ten dienste van de V.O.C. voor de kamer van Rotterdam, als timmerman naar Indië vertrokken en aldaar in maart 1777 overleden. Mattheus Rees, oud-burgemeester van Dordrecht en bewindhebber van de V.O.C. te Rotterdam, is gemachtigd tot het ontvangen van de nog uit te keren gage van 110 gulden en 12 stuivers.

Bron: O.N.A. Heerjansdam, inventarisnr. 4809, nr. 38.

Heerjansdam, oktober 2002, Kees Brinkman

DE KORENMOLEN VAN DE GROOTE LINDT

Het is wellicht goed om voor de aanvang van de geschiedenis van de korenmolen een korte beschrijving te geven hoe het bestuur van een ambachtsheerlijkheid was geregeld in vroeger dagen.

De bedijkers van de Zwijndrechtse Waard waren, zoals beloofd, de eerste ambachtsheren van de hun toegewezen stukken grond. Hun financiële inspanning werd door de graaf beloond met het verlenen van het ambachtsrecht en gevolg. Dat hield in dat zij mochten rechtspreken in de lage en middelbare jurisdictie. De hoge jurisdictie, dus erge misdaden, viel onder de baljuw van Zuid-Holland. Daarbij mocht hij aanstellen een schout, heemraden, een secretaris, gerechtsbode, schoolmeester, pastoor (later predikant), koster.

Het maken van wetten en keuren op allerlei dagelijkse zaken, zoals de maat van koren, het gewicht van brood, de verkoop van roerend en onroerend goed, het recht op het jagen en vissen, het recht van de wind, het verpachten van de tienden op dieren en gewassen.

Het overtreden van al die keuren en wetten werd beboet en het geld kwam de ambachtsheer toe. De toezicht daarop was toevertrouwd aan de schout die door de ambachtsheer was aangesteld, of de schout had het ambt gekocht.

De schout, vaak tevens gaarder en secretaris, werd in zijn functie bijgestaan door de schepenen of heemraden.

Het ambt van schout van de Groote Lindt was een winstgevende zaak; 1/3 van de boeten was zijn deel. De schoutenfamilies Vinck, Van't Hoff en Palinck waren grote boeren, bezaten veel land in de Zwijndrechtse Waard, maar ook in de Hoekse Waard.

Gillis Adriaanse Vinck werd in het kohier van de 1000^e penning van de Groote Lindt over 1676 aangeslagen voor 13 pond en 10 stuivers; hij was dus voor 13.000 pond gegoed.

De heer Theodorus de Jongh, ambachtsheer van de Groote Lindt, daagt op 20-09-1723 zijn schout Adriaen Palinck voor het gerecht van Zwijndrecht, omdat deze zich teveel verrijkt.

(Hove ende Vierschaar. A.R.A. Den Haag arch. 3.03.08.224, deel 187)

Deze gang van zaken heeft geduurd tot na de Franse tijd.

“Wij Leendert Gielisse Vinck sgout van de dorpe van de Groote Lijnde, Arije Pijeter van Dalen, Bastjaan Pijetersse, Sijmon Willemse ende Dijrck Janse, heemraden van de selffde dorppe oorconde en cenne dat voor ons gecome ende gecompareert is Marijge Jans wed. van Gielis Arens Vinck in zijn leven sgout van de groote Lindt doet kont dat zij in onversterffelijck Erfpagt heeft gegeven gelijk sij Geeft bij dese aen Arijen Cornelisse molenaer, de number van sestig roede lants gelegen aen de oostzijde van de hooge stege in onse dorpe daer hij op belooft eene coremole op te setten.”

Met de aanhef van deze akte, geschreven op oudejaarsdag van 1653, begint de wonderlijke geschiedenis van de Lindtse korenmolen.

Het was lastig om precies aan te geven waar de molen heeft gestaan. Het toch wel grote aantal kaarten van de Zwijndrechtse Waard, uit die tijd, bewaard in de archieven van het Algemeen Rijksarchief, het Gemeente Archief van Dordrecht en het archief van het Waterschap IJsselmonde, geven geen duidelijkheid. Op geen enkele kaart komt de naam Hoogesteeg voor. Alle transportakten van de korenmolen geven als plaatsbepaling: aan de oostzijde van de Hoogesteeg, wel op verschillende manieren geschreven.

Echter een transportakte van een stuk land, verkocht op 11-1-1718 vermeldt: “gelegen aan de Lindeweg ofte van ouds genaamt de Hoosteege” en “belent ten oosten de voornoemde Hooftstege”.

Ook het Boek van Aantekeningen van het collaterale van de 10e-15e-20e penning van de Groote Lindt in de jaere 1751 geeft duidelijkheid: “Nogh de nomre van agt Mr.400 roeden Weij en Zaailandt in de groote Lindt belendt ten oosten de Wed. Wouter Kuijper, ten westen de Lindewegh, ten zijden den gemeenlandsdijk (Lindtsedijk), ten noorden den devel met het zetten van eenen korenmolen op het voorsz.landt waarvan jaerlijcks voor erftpagt betaalt werdt ses gulden dat den koop bij ons geoordeelt in gereede gelden waerdigh te weesen eene somme van $f\ 1500 : 0 = 0$.

In de legger der wegen en voetpaden van de Gemeente Zwijndrecht van 1892 staat vermeld: de Korteweg (soms ook Kerkweg). In de Groote Lindt sprak men ook van Korte Lindenweg.

Arijen Cornelisse Molenaer belooft daar een korenmolen te zetten. Maar dat is niet het enige. Hij belooft ieder jaar op nieuwjaarsdag zes gulden pacht te betalen. Blijft hij in gebreke dan komt er voor iedere gulden twee en twintig stuivers bij. De eerste betaling is op nieuwjaarsdag 1655.

Hij belooft ook dat Maerijgen Jans en haar nakomelingen de vrije doortocht over de werf mogen houden voor nu en “en eeuwigen dagen”. Hij belooft op ieder einde van de werf een goed hek te plaatsen dat bekwaam is om met wagen en paard er door te rijden. Hij belooft de opgeldden te vergoeden, ‘t sij hele of halve ponden omslagen alles om het te houden of het zijn eigen goed was. Hij zal voor Maerijgen Jans de rest van haar leven zoveel koren malen als zij nodig heeft zonder daarvan eigen vergoeding voor te genieten. Hij belooft dat als Maerijgen Jans, of haar volk, op het voorsz.landt komt om te mennen en het paard schrikt, hij de molen stil zet als er gewaarschuwd wordt. Gebeurt dit niet dan is de molenaer verplicht alle schade te vergoeden. Voor al het voorgenoemde staat als onderpand en hypotheek de voorgen. korenmolen.

Ook is er nog de brief van de wind (windrecht) en van de weg waarvoor de molenaar jaarlijks zeven gulden moet betalen.

Op dezelfde oudejaarsdag wordt er nog een akte opgemaakt op last van de secretaris van de ambachtsheer. Aan Arije Cornelisse wordt in erfpacht gegeven twee roe lengte van de Hooge streekeweg, beginnende aan het hek van het “streekhuijs” tot aan de eerste dwarssloot aan de oostzijde van de Hooge steeg, van het land dat toebehoort aan Maerijgen Jans.

Hij mag de bomen "afhakken" tot profijt van hemzelf; niemand mag er andere op kweken, noch de schout en het gerecht, noch de kerk.

De sloten zal de molenaar onderhouden, aan weerszijde de halve sloot. Het onderhoud van de voornoemde weg blijft tot profijt van de kerk. Ook de ambachtsheer heeft zijn recht "vereert" aan de kerk, die de weg en de wind aan de molenaar gunt om aan de oostzijde van de weg een windkorenmolen zal stellen ten dienst van de ingezetenen. *)

*) Hieruit blijkt dat de Hooge steeg, om een of ander reden, eigendom was van de kerk en daarom later ook Kerkweg is genoemd.

De molenaar of zijn nakomelingen zullen voor elke schepel twee stuivers genieten. Mocht er een kwestie "oprijse" tussen de molenaar en de gemeente die zal leiden tot berechting dan zal de molenaar aan de kerkmeester van de Groote Lindt zeven carolus gulden betalen van veertig grootte per stuk.

Op 18 mei 1654 tekent Arije Cornelisse Molenaar een schuldbekentenis waarin hij bekent 870 gulden en twee stuivers schuldig te zijn aan Leendert Gielisse Vinck, schout van de Groote Lindt, voor geleende en verstrekte penningen. "Daar voor hij de voorsz. Schout in handen heeft gestelt ofte specijaelijk verseeckt gelijk hij doet bij dese op een wijntcoremolen staende in onse dorpe."

Op 15 maart 1662 blijkt Gerrijt Logijerse, wonende in Heer Oudelands Ambacht de eigenaar te zijn van de korenmolen die hij overdraagt aan Fop (Voop) Maarse, wonende in Schobbelands Ambacht.

De molen gaat voor *f* 600,— van de hand, d.w.z. *f* 400,- in eens en "ider jaer hondert gul-."

In een aparte akte bekent hij, Fop Maaarse, op dezelfde dag, wel ende deugdelijk sguldig te wese Gerrijt Logijerse de somme van twee hondert gül, als ceste van coop van de Wijnt Coremolen en belooft hondert gül te betalen hede date vuer de Jaar ende, de resterende hondert gül een Jaer nadije daer vore verbiijnt hij comparant de voorsz. Wijnt Coremole ende voorders zijn person ende all sijne goederen roerende ende onroerende nu hebbende ofte namaels vercrijgende stellende deselve te bewanck (vrijwaren) van alle hove regtere specijaelijk de E.D. hove van Hollant".

Op 30 oktober 1663 is alles betaald volgens de aantekening van schout Vinck in de kantlijn van de akte.

Op de laatste oktober 1663 compareerden voor de sgout en de heemraden van de Groote Lindt :Jan Cornelijse Hoijbuijck, Cornelijs Gelttelder en Maertij van der Kade, wonende binnen Dordrecht en verklaren schuldig te wezen voor haar en haar erven en nakomelingen Fop Merse of de rechthebbende, wonende onder H.I.Ambacht de som van tweehonderd vijf en twintig gulden als rest van de “meerder somme van Coop” van een Windkorenmolen welke de comparanten beloven te betalen in mei 1664 de som van 50 gulden en de voorz. Alle mei-dagen tot de volle betaling toe, gedurende de som van 50 gulden zonder interest, daarvoor stellen de comparanten tot speciale hypotheek de voorz. Windkorenmolen staande aan de oostzijde van de Hoogesteeg.

In de Marge van deze akte is later bijgeschreven:

“Op de tweede desember 1664 is voor stedehouder (plaatsvervangend schout) ende heemraden gecompareerd mester Arijen Blenckvlijt vogt van de Cijnderen van Voop Marse Za. Ende Leendert Voppe Pijeter ende Arijens alle cijnder van Vop Marse Za,.houder van deze Cijstijbrijett tenFop Merse de reste van een Custing brijeff” de som van volle betaelt te wese dus met actum ons handte adsum als boven.

Arien Pieterse van Dalen Dijrck Janse

(Fop de Molenaar en zijn vrouw Hilletje Wouters zijn in 1664 overleden).

Echter op 14 augustus 1664 verschijnen de Dordtenaren Jan Cornelijse Hoijbuijck en Cornelijs Gelttelder weer voor de schout en heemraden van de Groote Lindt. Zij tonen het gerecht een machtiging, met eigen hand geschreven en getekend door Meerte van der Cade op 11 augustus 1664, waarin hij verklaart alle macht en eigendom van een Windkorenmolen, staande in de Groote Lindt, over te dragen aan Dijrck Vredenburg. De voorz. Vredenburg betaalt hiervoor *f* 370,— en “de mijndrijge te betalen aan de Cijndere van Fop Merse de reste van een Custing brijeff” de som van *f* 175,—.

O.R.A. Groote Lindt deel 2 fol. 260.

Wij Leendert Vinck Gieliesse schout van de dorpe van de Groote Lijnde Sijmon Willems ende Leendert Cornelijssse Jongste heemraden van deselve dorpe oorconde en de kenne dat voor ons gecomen ende gecompareert is **Jan Cornelijssse Hoijbuijck** ende **Cornelis Gelttelder** deselfde Jan Cornelijssse lastende en geteijckende acte hebbende van **Meerte van der Cade** met sijn eijge handt gesgreve ende getijckent op te elffde augustus XVI C vijer ende sestig ons vertont ende voorgelese de welcke sederen ende transportere ende overdrage bij dese aen **Dijrck Vredenburg** alle de magt ende eigendom van eene Wijnt Cornemole staende in de Groote Lijnde aen de oostsijde van de hooge steg in onse dorpe voorsz. En de Sij comprante ten volle betoelt: te wese de eerste pg. mette leste met de somme van drie hondert en seventig gul. Van welke voorsz.Vredeburg nemt en de mijndrijnge te betal aen de **Cijndere van Vop Mersse** de reste van eene Custenbrieff somme hondert vijff ende seventig gul. Dije belove sij comparanten haer person ende alle goederen roerende ende onroerende stellende selve te bewanck van alle hare regte en de regteren soecijaelijck de E.D. hove van Holland behalve het wijntgelt ende de eerffpagt: alles volgens de contracten ende besgeijde daervan zijnde in kennijssse daer waerheijt hebbe ick sgout voornomt ende Leendert Cornelijssse Jongste onse segele met mijn gewonelijcke hand merck onderteijckent overmijts ick nu ter tijd gene segele gebruckt gedaen int tijaer XVI C vijer en de sestig den 14e augustus mij present secrarijs van de dorpe van de Groote (Lijnt) Leendert Vinck Gielisse Dijrck Jansse Leendert Cornelijssse Jongste, dese coremole is te selve dage getaxcert bij sgout ende heemraden volgens de acte van tacsusije voor 200-0-0.

14 aug. 1664

Schout Vinck besluit de akte als volgt:

“Alles volgens de contracten ende besgeijden daervan zijnde in kennijse naer waerheijt hebben Ick sgout voornomt ende Leendert Cornelijssse Jongste onse segele met mijn gewonelijcke handmerck onderteijckent overmijts ick nu ter tijt genesegele gebrückt gedaen int jaer XVI C vijer ende sestig den 14e augustus 1664 mij present secretarijs van de dorpe van de Groote Lijnde Leendert Vinck Gielisse, Dijrek Jansse, Leendert Cornelijssse Jongste”, schepenen.

De schout voegt er nog aan toe: dese coremole is te selve dage getacseert bij sgout ende heemraden volgens de acte van tacsüsije voor 200-0-0.

Dirck Aelbrechtse Vredenburg kan niet aan zijn financiële verplichtingen voldoen. Hij wordt door schout Leendert Vinck op donderdag 23 september 1666 voor het gerecht van Zwijndrecht gedaagd. De schout als eiser vraagt om de betaling van een schepen-obligatie van *f* 50,— of veroordeling tot dwingen te betalen. De gedaagde antwoordt en zegt de eiser te voldoen op “Jaersdagh toecomende”.

De zaak blijft echter slepen en na nog enkele rechtszittingen waarop de eiser in zijn eis blijft volharden en de kosten voor Vredenburg steeds hoger worden, neemt het Rechtscollege een beslissing:

Men vraagt de eiser zijn eis te verminderen en als deze hierin toestemt geeft de gedaagde “op huijden den voorgeschreven goederen”.

Op 3 mei 1667 verkoopt Dirck Vredenburg de korenmolen aan Gisbert Jansse de Bree, die wordt geassisteerd door zijn moeder Neeltje Jans, voor de som van zeshondert carolus gül stuiver.

Tevens wordt er een schuldbekentenis opgemaakt waarin “Gisbert Jansse de Bree, geassisteerd door zijn moeder, de weduwe van Jan Cornelijse de Bree, bekennen dat ze wel deugdelijk schuldig zijn aan Cornelijse Jansse, monsieur, wonende op Maassluis, of de wettige toonder van de brief, de som van vijfhondert carolus gulden, waarvan hij belooft interest te betalen tegen vier gulden van hondert per jaar.” Het onderpand is de gehele molen en daarbij zijn persoon en al zijn goederen.

Maar op 23 juni 1667 compareert voor Arije Pieterse van Dalen, stedehouder (= plaatsvervangend schout) en zijn schepenen van de Groote Lindt, Cornelij Heijndrijck van der Lijnde getrouwd met Magtel Janse zijnde kleindochters van Marrijge Gielijse Vinck zaliger, alsook Adriaen Blenckvleijt, secretaris van Zwijndrecht en Leendert van der Poll, secretaris van de Korendijk als last en procureur van dezelve die in die kwaliteit cedeert en transporteert bij deze aan Leendert Vinck Gielisz schout en secretaris van de Groote Lindt “vijer morgen twee hont land gelegen aen de oostzijde van de Hogestegseweg ten suijde sHeeredijck van Swindregt ten noorde de Devel ten oosten de Voorsz. Vinck daer inne begrepen de erfft daer de coremole van de Groote Lijnde op staande is”.

Het stuk land is dus weer terug aan de schout.

Dijrck Vredenburg als procuratie hebbende van Neltje Jans weduwe van Jan Cornelisse de Bree zal. Geassisteerd met hare soon Gisbert Jansz. de Bree gepasseert voor Adriaen Blenckvlijct, secretaris van Swijndregt gedat. 23 april 1668 daerbij schout ende heemraden van de voorsz. Dorpe gelastigt ende om de voorsgreve Vredenburg daerinne vaste ende te eijgene seckere Wijnt Corenmole met zijn apendenties en de dependenties van dien staende in onse dorpe van de Groote Lijnde voorsz. Aen de Lijndeweg aen de oostzijde van de hooge stede op erfpachtlandt toecomende enz

De comparant bekende ten volle betaalt te wesen mette somme van driehondert gul. Volgens de coopseel aan ons vertont.

Dijrck Vredenburg verschijnt op 8 julij 1668 weer voor het gerecht van de Groote Lindt.

Hij vertoont “zeker koopceel van de quitantie van Cornelijns Jansse monsieur wonende op Maasselatssluijs waar bij ons gebleken is dat dezelfde monsieur heeft verkocht aan dezelfde Vredenburg zekere rentebrief staande tot laste van Ghisbert Jansse de Bree inhoudende vijfhonderd vijftig gulden kapitaal volgens de rentebrief daarvan zijn welke gedateerd was 30 mei 1667, waarbij ons gebleken is dat hij dezelfde had gekocht voor de som van tweehonderd gulden.

In kennis naar waarheid hebben wij schout en heemraden deze getekend.

Leendert Vinck Gielisse”

28 julij 1668

“Dijrck Vredenburg corennmolenaer tot Swijndregt denwelcke sedert ende transporteert ende draagt over aen Willem Jacobsz Timmerman eene Wijntcorenmolen met zijn apendenties en dependenties (met al wat er bij hoort) staende aan de oostzijde van de Hoogestegseweg op een stuck aerffpagt toecomende den voorsz. Vinck in de dorpe voorsz. Voor de somme van driehondert Gul.”

Wel is “espresselijck bedongen alsoffs het gebuerde dat de voorsz. Willem Jacobsz ecgter zijn naercomelijnge de voorsz. Molen quamme te vercoopen dat de voornomde Leendert (schout Vinck) eerste zijn naecomelijnge sullen vermogen te naeste.”

Het Oud Rechterlijk Archief van de Groote Lindt heeft een hiaat tussen 1686 en 1712.

Pas in 1716 vinden we weer een akte betreffende de korenmolen. Er blijkt geen hiaat te zijn in de reeks van eigenaren van de molen.

Op “17 april 1716 compareerde voor Schout ende Geregte van de dorpe van de Groote Linde Johannis Jacob Huijhoven borger ter stadt Dordregt ende woonagtig buijten deselve stadt ijgenaer van de Coore Mool van de dorpe van den Groote Lindt dewelke uijt kragt van seker uijtsprake bij name van den Hooven ende Hooge Vierschaar van suijs Holland gedaan op maandag dat geweest is den 29 Julij 1715 die van woort tot woort alhier ten procol sal worde geristereert verclaaren: de voorn. Jan Huijkhoooven ende sulle overgevende bij dese dat het voorenstaande stuk landt: bij hem gecoft va Willem Jacobs van der Linden (timmerman) groot twee morgen twee hondert roeden ende dat voor een somma van sevenhondert ende negentig gulden breeder bij het transport gemelte hem comparant toebehoorende niet zal mogen interalligeeren ofte in eenige manier bewaaren: maar zal speciaal verbonde bleijfven en verbonden bleijfven nu en ten eewige daage en voor de seckere lasten ende andere lasten geen uijtgesondert die daar nu al berijts op staan ende naar dato deses op soude kanne werden gestelt waarmede de kooremoole van de voorn. Jan Huijsk in dats voorn.dorpe is belast breeder bij de transport vermelt van voorn.moole omme daar aan te verhaale soodanige pennen waarmede de voorn. coorenmole te belasten ofte belasten kan werden bij patet executie oft andere zoo het de schout ende Geregten van de voorn.dorpe ten raade sullen wenden concentreere dat sulck “alhier” ten prothocol sal werden geregistreerd retrens mijn handt op den 17 April 1716.

Johannis van Huijckhoven
Pieter van Daalen

A. Palinck Schout
Meeuwis Teunisse”

De in bovengenoemde akte vermelde datum 29 juli 1715 heeft betrekking op het geding tussen Hendrick Theodoor de Jong, Heere van de Gr.L. en Jan Huijckhoven, korenmolenaar, gedaagde.

Reeds eerder werd Jan Huijckhoven op de Rechtdag van dan Hove ende Vierschaar van Zuidholland gedaagd door de ambachtsheer van de Gr.Lindt, Hendrick Theodoor de Jong op 15 Julij 1715. De uitspraak is als volgt:

“Den voorn.Nievelt als procureur van de eisers concludeert bij de revenuen en middelen van de mandamente en andere, in tijt en wijle (desnoods) nader

ter processe te deduceeren (af te leiden), tot decretatie (verordening) van het gedaen arrest en dat den gede. vorders bij vonnisse van deser hove ende hogeverschaar sal worden gecondemneert (veroordeeld), den coornmolen staende in de grote Lind bij hem gede. Gedogt behoorlijk op te timmeren en ten dienste van de In en opgesetene van de grote Lind weder gansch vaerdigh te maecken "ofte anders voor de voldoening van de reële lasten van den voorsz Coornmolen, te affecteren, ende te verbinden andre suffisante panden, onder de voorsz.heerlijckht. van de grote Lind gelegen - ofte voor te stellen sufficsante, en bij desen hore gejustifiseerde Cautie, en dat de gearresteerde goederen voor het geeijste verclaart sullen worden verbonden, en executabel cum expensis, maeckende wijders oock eijsch: van casten, schaden en interessen tersaecke voorsz. Reeds gehad, ende geleden, en nogh te hebben en de lijden, ofte tot anderen etca.

Den gede. In juditio present versaghte behoudens desentie copije en eijsch,

De molenaar Jan Huijckhoven heeft dus de molen niet goed onderhouden en ook het malen verzaakt.

Wat de rechtszitting van het gerecht van de Groote Lindt betreft, onder leiding van Hendrick Theodoor de Jongh, heere van de groote Lind, mitsgaders schout en gerechte van den selve dorpe de grote Lind, op 29 julij 1715 kan worden volstaan met het antwoord van de gedaagde Jan Huijckhoven, koornmolenaar.

Den gede. In justitie preset seght een seker stuk lande onder de Heerlijkheid van de Linde voorsz. Te hebben gecoft verckaerdte te vrede te sijt en over te geven dat het gen. Stuckje landt voor de reële lasten de wenzen van hem gede.staande, sal werde geaffecteert ende dat de Just. en daer aen alle de reële lasten sal kunnen verhalen.

Nievelt als procureur van den Insp. Accpteert om gevoegz. Wil de hove staende presentatie ende versoghte daerop condemnatie met den kosten omme redenen Mannen voornt. Daer toe moverende.

Op 23 maart 1729 transporteert Heer Jan Huijckhoven aan Cornelis Jorese boer in t Velt , 100 roede weijlant, genaemt de Salijkamp..... en ook de pagt van sestig roede landt daer den ouden koorenmolen op heeft gestaan.

Hij “voorneemt ook tot zijne lasten de last daer het voorsz. Landt mede is belast geworden in den jaere seventien hondert en sestien op den 17 april, wegens de laste van den ouden korenmoelen van de voorsz. Dorpe”.

De molen blijkt dus niet meer te bestaan, maar de lasten zijn nog steeds gelijk,

Zelfs in een transportakte van 12 mei 1767 komen we dezelfde tekst tegen: “vijf morgen wei- en zaailand, belent ten N.O. en Z.W. de heren Hendrik en Cornelis Hombroek, ten Z.O. de koper - en ten N.W. de Devel ——— en dat met zodanige lijdende en heersende dienstbaarheden als ‘t zelve enigzints hebbende en onderworpen is. En nog een erfpacht van zes guldens. Jaarlijkse betalen op den Eersten Meij en ider jaar staande op zestig roede land waarop voorheen de Koorenmolen heeft gestaan gelegen onder deze jurisdictie, aan de oostzijde van de Hoge Stege oft Lindeweg, welke land bezeten werd bij Leendert in ‘t Velt.” En de kopere was Pieter van ‘t Hoff Leendertz., schout en secretaris van de Groote Lindt.

Na 114 jaar was het stuk land weer in bezit van de schout van de Groote Lindt.

A. van der Linden

BUURMANS: FOTOGRAAF MET LIEFDE VOOR HET VAK

Als verzamelaar van foto's en ansichtkaarten kom je vroeg of laat namen van fotografen tegen, die in onze woonplaats werkzaam waren.

Met de komst van de fotografie, en daarmee de foto en later de ansichtkaart, gaat een nieuwe wereld voor de mensen open. Men kan zelf, of tegen betaling, foto's verkrijgen. Tegen het eind van de 19e eeuw ontstaat de ansichtkaart. Ook deze biedt de mogelijkheid te laten zien hoe mooi een bepaalde plaats is. Tegen betaalbare prijs is een kaart te koop, die toont hoe mooi een bepaalde plek in je woonplaats is. Al snel wordt de kaart gemeengoed. Velen maken gebruik van de mogelijkheid om naar familie of kennissen een kaart te zenden. Aanvankelijk met een korte tekst, later met de mogelijkheid om meer tekst te plaatsen.

Exacte oplagen zijn niet bekend, maar algemeen wordt aangenomen dat een ansichtkaart in een grote oplage werd gedrukt. Het aantal is onder andere afhankelijk van de grootte van de plaats, het aantal verkooppunten en of de

plaats door toeristen wordt bezocht. Van foto's worden slechts één of enkele exemplaren afgedrukt. Tevens zijn de foto's bedoeld voor eigen gebruik. Later wordt het mogelijk om de foto ook als kaart te gaan verzenden.

Rond 1900 is vooral fotograaf Duyser bekend in Zwijndrecht. Dan, omstreeks 1915, komen er meer, waaronder Los. Zij werken vooral vanuit huis. Het geheel staat nog in de kinderschoenen. In de grotere plaatsen zijn wel fotoateliers gevestigd.

De heer Buurmans in zijn winkel

Eén van de eerste fotografen in Zwijndrecht, die vanuit een winkel gaan werken, is de heer A. Buurmans. Hoewel het niet de bedoeling is, dat hij als fotograaf zijn brood gaat verdienen, ligt zijn interesse toch bij de fotografie. Hij heeft een technische opleiding en is werkzaam als machinist op de binnenvaart. In 1926 weet hij van zijn interesse (hobby) zijn beroep te maken. Hij neemt het bedrijf en materiaal van fotograaf Los over en start een eigen onderneming onder de naam "De Camera". Lang duurt dit niet; nog in hetzelfde jaar is hij genooddaakt te stoppen. Hij gaat in loondienst werken bij scheepswerf Visser, nabij de spoorbrug. Wel blijft hij, zoals hij dat zelf noemt, met gesloten huis als fotograaf werken. Bedoeld wordt dat hij geen winkel heeft maar wel als fotograaf werkzaam is en fotowerk levert.

In 1929 verhuist hij naar de Burgemeester de Bruïnelaan, alwaar hij een atelier vestigt. Het zal tot 1936 duren voor hij tevens een winkel opent. Hij verhuist dan naar de Burg. de Bruïnelaan 79. Het lot is hem ditmaal beter gezind; met de winkel kan hij voldoende in zijn onderhoud voorzien.

Burgemeester de Bruïnelaan 123

Ervaring met personeel heeft hij dan al. In 1930 is voor korte tijd mevrouw F. Bakker bij hem in dienst. In 1937 heeft hij wederom voor korte tijd personeel in dienst. Vanaf 30 mei 1938 heeft hij constant personeel. Soms voor kortere, soms voor langere tijd.

Hij wordt dé fotograaf van Zwijndrecht, mede omdat hij als één der eersten het fotograferen combineert met verkoop van fotobenodigdheden. Met de komst van het filmen treedt een nieuw tijdperk aan. Ook de heer Buurmans verkoopt filmcamera's en de benodigdheden voor het filmen. Daarnaast is het mogelijk om bij hem films en projectoren te huren.

Naast zijn werk als fotograaf stimuleert Buurmans ook anderen. Hij is in 1923 medeoprichter geweest van de Zwijndrechtse fotoclub. De bedoeling van deze club is het stimuleren van het fotograferen en beter bekend maken welke mogelijkheden deze hobby biedt. Toch is de club geen lang leven beschoren; na een periode van ongeveer twee jaar houdt hij op te bestaan.

Na de oorlog komen er steeds meer hobbyisten en wordt het fototoestel gemeen goed voor iedereen. Het accent komt dan vooral te liggen in het

Burgemeester de Bruinelaan 79

Verkopen van foto- en filmtoestellen en de benodigdheden hiervoor. Daarnaast is het ontwikkelen van fotorolletjes en het afdrukken van negatieven een belangrijke bron van inkomen.

Ook de verhuur van film- en diaprojectoren zorgt voor de nodige omzet. Echter ook deze apparatuur wordt geleidelijk aan door de gebruiker zelf aangeschaft en dan is de noodzaak tot huur niet meer aanwezig. Met de komst van de video komt de behoefte aan filmen in het slop te zitten.

In 1986 stopt hij en verkoopt zijn winkel. Hiermee komt een eind aan een tijdperk en een begrip in onze gemeente. In oude fotoalbums kom je nog regelmatig foto's tegen met op de achterzijde zijn logo. Hij was immers de fotograaf waar men familieportretten liet maken of een hele (huwelijks)reportage. Bij mij is hij vooral bekend om de dorpsgezichten van Zwijndrecht en omgeving. Reeds vroeg had hij oog voor zijn omgeving en legde deze vast op de gevoelige plaat. Zo toont hij ons een blik in het verleden van ons helaas verdwenen dorp.

Kees Popijus

ARIJ ARIJENS (DE) VORMER

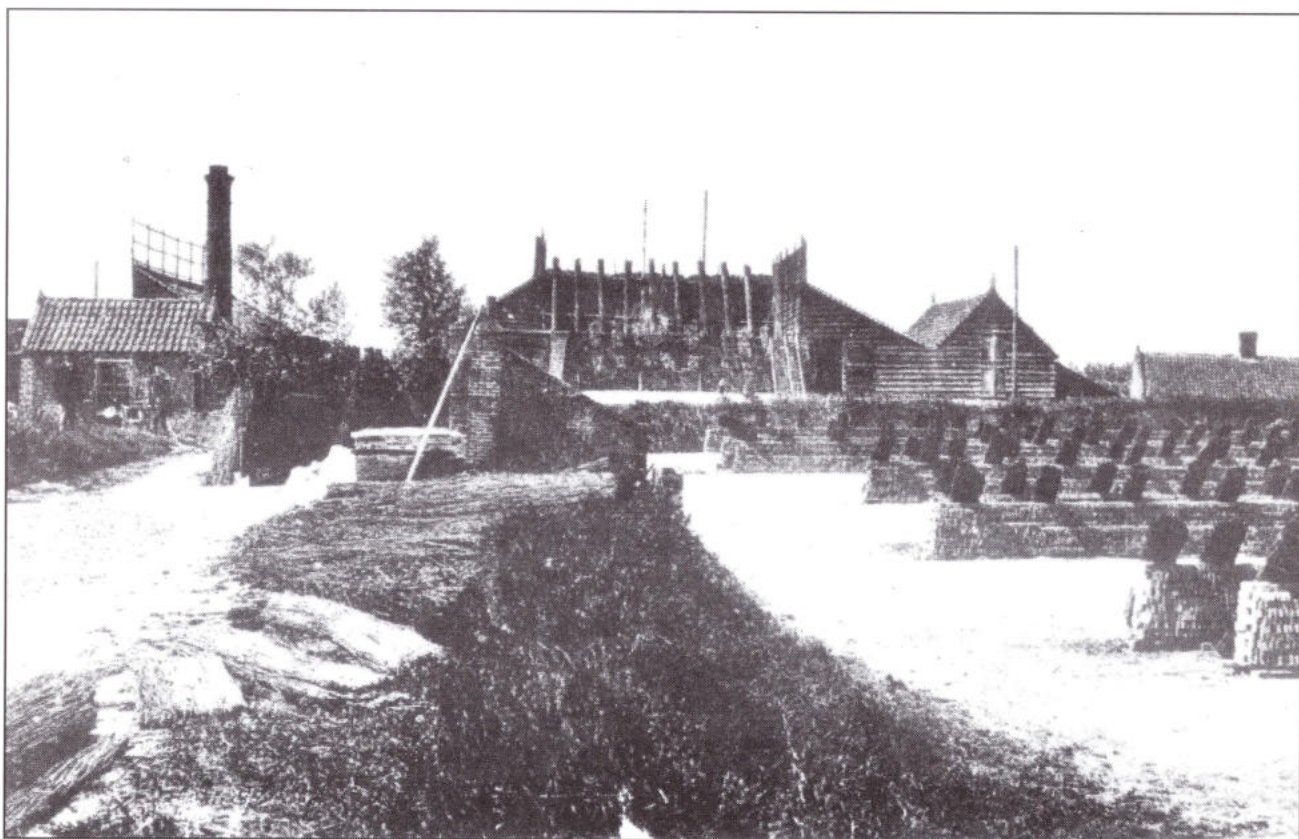
Een Ambachtse vechtjas omstreeks 1690

Bij een onderzoek naar de historie van voorouders komt men wel eens dingen tegen die niet helemaal voorzien worden en het is niet altijd duidelijk in welke context deze gevonden gegevens geplaatst moeten worden. Maar interessant zijn ze wel! Zo kom ik ene Arij Arijs de Vormer tegen, die woonde en werkte als steenvormer (zo komt hij aan de achternaam de Vormer!) op de steenplaats van Gerrit Velsenaar. Deze Arij hield zich niet zo aan de toen geldende normen en waarden. Dit blijkt uit verschillende stukken uit die tijd:

In de kerkenraadnotulen van Hendrik-Ido-Ambacht van 3 oktober 1691 wordt ruime aandacht besteed aan het wangedrag van Arij Arijs de Vormer. Het is opvallend in deze notulen dat er tot tweemaal toe wordt gesproken, in het bijzijn van predikant en kerkenraad en ondertekend door twee diakenen, dat de steenplaats "in het eiland van Dordrecht" lag. Dat is niet toevallig en kan niet even terzijde geschoven worden, alsof het er verkeerd staat.

Mogelijk hebben meerdere onderzoekers ergens de vermelding gevonden dat de steenplaats gelegen was op het eiland van Dordrecht, maar ieder die onderzoek ter plaatse doet, weet dat die steenplaats van Velsenaar gelegen was op het eiland IJsselmonde, langs de dijk, tussen Hendrik-Ido-Ambacht en Zwijndrecht. Misschien wordt bedoeld dat de steenplaats onder de jurisdictie (=rechtspraak enz.) van Dordrecht viel.

Deze Arij Ariens Vormer was een zoon van de uit Capelle aan de IJssel afkomstige Arien Ariens Vormer en Pietertje Dirckx Verruijt. Hij was op 8 maart 1665 in Hendrik-Ido-Ambacht gedoopt. Vermoedelijk was de vader

Vanaf de kade rond het buitendijkse vormveld van de Nieuwe Plaats zijn links de stenen schuur met de vormmachine en de schoonsteen van de stoomketel te zien. Het oude vormveld rechts is volgezet met “opgezette” hagen met de rietmatten er tegenaan. Aan de dijk links de kleine oven die leeg is en rechts de grote oven waarin het stoken aan de gang is. De turfschuren staan open voor ventilatie. De kleine schuur is voor hitten en hooi.

ook steenvormer (de achternaam achter het patroniem gaf in die tijd vaak het beroep aan) en in Capelle aan de IJssel lagen ook vele steenfabrieken.

Hij had op 15 maart 1690 belijdenis gedaan, maar dagelijks werden mensen gekwetst door zijn ergerlijk gedrag. Op 7 oktober 1690 heeft de predikant hem in de pastorie vermanend toegesproken in het bijzijn van de ouderling Cornelis Hendriks van de Hoep. De Vormer heeft hierop meerdere keren beloofd dat hij zijn leven zou beteren.

Die beloften gingen niet lang mee, want op vrijdag 21 september 1691 was het weer raak: er was een ruzie met Jan (Jansz.) Baes wonende in de Steenplaats en Willem Jacobs (Romeijn), karreman van Gerrit Velsenaar. Dit was “in vele insolementen (huizen) aan de steenplaats staande in het eiland van Dordrecht”. Hij had met uitgestoken messen de mensen die daarin woonden verjaagd. Deze mensen zochten hun toevlucht op de stapels turf, maar deze stapels turf stortten in elkaar tot voor de open monden van de brandende steenoven en de Steenplaats liep gevaar om in brand te geraken. De gevluchte mensen hebben ternauwernood, met gestaag werpen van turf, de baldadige man kunnen verdrijven en ontzagen daarbij niets.

Toen hij daarna over de dijk liep, ontmoette hij een paar goedsmoeds wandelende burgers, de heer Kloens en het echtpaar Van Tiel, burgers van Dordrecht. Hij heeft ze “vuile woorden toegesproken als hij op dezelfde weg wandelde, alles naar openbare straatschenderij geluiden”.

Het gaat maar niet over met Arij Vormer, want de volgende dag had hij problemen met ene Bastiaen Gijsberts, “mede lidmaat van onze gemeente wonende tussen de beiden Steenplaatsen”. Terwijl de genoemde Bastiaen Gijsberts in de notenboom bezig was om noten af te slaan, verscheen Arij de Vormer, met een “gramstorig gelaat en uitbrakende vele scheldwoorden en lasteringen” tegen de genoemde Bastiaen Gijsberts. Met een uitgestoken mes in zijn hand, wilde hij in de boom klimmen en Bastiaen Gijsberts daarmee “bespringen en kwetsen”. Bastiaen Gijsberts is door de predikant hierover ondervraagd en heeft zelfs de ouderling Jacob Dirks van Rees met zijn huisvrouw, die ook over de dijk liepen, als getuigen gevraagd. Zij hadden het geraas van Arij Vormer zelf gehoord, doch de genoemde ouderling en zijn huisvrouw hadden geen uitgestoken mes gezien.

De kerkenraad heeft toen, op zondag 30 september 1691, besloten dat de voornoemde Arij de Vormer op “3 oktober tegen 4 uren na de middag” langs moest komen om hem de genoemde feiten voor te houden en daarin “naar bewind van haar tot meeste achting der kerk te procederen”.

De kerkenraad was er die dag wel op tijd, maar de gedaagde Arij Vormer niet. Na bijna twee uren gewacht te hebben aan het huis van de predikant, werd besloten dezelfde de Vormer voor de tweede maal te dagen “tegen zaterdag na de gedane voorbereiding van de predikatie” en daarop ging de kerkenraad naar huis.

De kosteres bracht op vrijdag 5 oktober, namens de kerkenraad, ten huize van genoemde Arie Ariens Vormer de order om hem voor de tweede maal op zaterdag 6 oktober te dagen en Arij Vormer beloofde haar om te verschijnen. En jawel, de volgende dag is de gedaagde voor de kerkenraad verschenen en hierover staat in het verslag: “... en hebben hem de feiten door de predikant voor ogen gesteld, dat hij ondanks vele waarschuwingen, in ’t bijzonder bij de predikant, als ook ten overstaan van de ouderlingen geenszins verbeterde, maar dagelijks hoe langer hoe meer verviel in vele ergerlijke zonden, als dagelijkse dronkenschap, vechten en smijten en allerhande openbare foltering”.

Het eerste geval was in het eiland van Dordrecht op 21 september voorgevallen en het tweede geval op 22 september met Bastiaan Gijsberts. Arij de Vormer bekent dat hij “met uitgestoken mes hem had nagegaan, menende daartoe rechtvaardige reden gehad te hebben”. Hierop werd door de predikant gezegd dat het geen christen past om zelf te wreken, dat er recht in het land was en dat hij zich daar aan had moeten houden.

De gedaagde Arij Vormer werd gelast naar buiten te gaan. Daarop is door de kerkenraad besloten dat “vermits de dagelijkse aangroeiende ergernissen van Arij Vormer tot onze grote droefheid wereldkundig is geworden hem de tafel des Heren ontzegd wordt, net zo lang tot zijn bekering merkbaar is geworden”. Pas dan zal die ontzegging opgeheven worden. Als deze zachte censuur hem niet tot bekering zou brengen dan zouden zij “moeten verder komen om hem van de gemeente af te snijden”. Arij van der Sluijs, diaken en Pieter Ariens van der Wiel, diaken ondertekenden deze akte.

Niet alleen voor de kerk was er reden voor ingrijpen, maar ook voor de notaris te Dordrecht werd het wangedrag van Arij Vormer vastgelegd. Op 26 juni 1692 verschenen Willem Jacobs Romeijn, karreman op de steenplaats van Gerrit Velsenaar, wonende in het Volgerland van de Groote Lindt, 38 jaar, Willem de Graaf, cleermaker, wonende te Zwijndrecht, op verzoek van Jan Jansz. Baes. Zij hebben gezien, in het jaar 1691, dat Arie Ariens Vormer zijn huisvrouw (Adriaentje Leendertse Hogeboom) in “toorne gemoede” menigmaal heeft geslagen en uitgescholden voor een slechte vrouw, en dat meerdere keren.

Na 1692 is er niets meer van onze Arij Vormer vernomen. Er komt nog wel een Arij Ariens de Vormer voor in 1712/1713 te Sandelingenambacht, maar dat zal zijn zoon geweest zijn, die op 31 januari 1687 in Hendrik-Ido-Ambacht gedoopt was en in Sandelingenambacht woonde.

Zeker is wel dat hij voor 7 maart 1716 overleden is, want toen trouwde zijn weduwe te Hendrik-Ido-Ambacht met Arij Laurentsz van der Tuin.

A. B. Maliepaard

Een vormploeg aan het werk. (A.G.A. van Rappard, 1870). In het midden de vormer aan zijn tafel met de handvatten voor het verplaatsen. Naast hem grijpt de opsteker een kluit klei. Rechts de zand(ster) en drie afdragers met de vormen. Productie: 1190 stenen per uur, dus circa 1 per minuut.

HET SPEELKINT VAN NEELTJE CELOSSE

Aanleiding tot dit artikel was een doopinschrijving in het doopboek van Hendrik-Ido- en Sandelingen-Ambacht, dat ik op een regenachtige middag door zat te bladeren. Er stond: Den 28 Maart 1706. 't speelkint van Neeltje Ariens Celosse en is om dat rechtelijke interdictie omtrent den naam van Jan gedaan was, sonder naam eens in de naam des Vaders besprenght. omdat de moeder de verdere besprenginge in den naam des Zoons en des H: Geest ontrock, niet verder willende den doop toelaten dewijl sij wilde dat de predikant 't kint met den naam Jan noemen soude en is door de E: E: Classis van paschen voor gedoopt gekeurt. Dit was niet haar eerste "speelkint", want terugbladerend in het doopboek staat bij 11 november 1703 dat zij haar zoon Huijbert laat dopen. Hier staan verder geen bijzonderheden bij. Opvallend is wel de naam Huijbert, die komt in haar familie niet voor.

De Ambachtse Hervormde Dorpskerk uit pl.m. 1340 waar het zich allemaal afspeelde. De kerk had toen nog geen hoekige consistorie en zijbeuken ontbraken ook nog.

“Wat is nou een speelkint?” vroeg ik me af . Na wat vraag- en zoekwerk, bleek dat men hiermee een “overspelig” kind bedoelde, een kind dus, dat buiten een echtelijke relatie geboren was. Als je, in die eeuwen, de trouwdatum van de ouders en de doopdatum van het eerste kind bekijkt, zit er vaak minder dan negen maanden tussen, maar men trouwde wel op tijd! Opvallend is het dan wel als een kind buiten een echtelijke verbintenis geboren werd; meestal was het dan een kind van een al getrouwde man of de vrucht van een verkrachting. Als een vrouw een kind baarde, waarvan ze de vader niet wilde noemen, werd de vroedvrouw vaak (door de kerkelijke instanties) gedwongen om tijdens de weeën de vrouw te dwingen om de naam van de vader van het komende kind te noemen. Deze naam werd er dan soms bij vermeld in de doopboeken. (ik ben bijvoorbeeld tegengekomen: “in ontucht verwekt door...”, of “natuurlijke zoon van”)

Bij deze inschrijving stond geen vader vermeld, maar, zoals u kunt lezen, wel een heel verhaal: Het komt er op neer dat de predikant het kind zonder naam wilde dopen, omdat de rechter de naam “Jan” verboden had. Neeltje is het daar niet mee eens en trekt het kind tijdens de doop weg.

Met Pasen heeft de classis de doop goedgekeurd en zo is de naam “Jan” toch in de doopboeken terechtgekomen. Geboeid door de vraag waarom zij twee speelkinderen krijgt en tijdens de doop van de tweede kind zo vasthoudend is als het om de naam “Jan” gaat en het feit dat er ergens een belletje bij mij ging rinkelen toen ik de naam Celosse las (Was er niet een dominee Celosse in Ambacht geweest?), ben ik in de archieven gaan zoeken. Wie was Neeltje Ariens Celosse? Neeltje Ariens Celosse was op 19-10-1670 in Sandelingen-Ambacht gedoopt als dochter van Arien Andries Celosse en Ariaentje Dirks. Over Ariens afkomst straks meer..... en Ariaentje was op 9-6-1645 gedoopt als dochter van Dirck Cleijssse en Anneke Ariens van Nes. Dit echtpaar was op 12-6-1644 te Hendrik-Ido-Ambacht getrouwd: hij was een j.m. van den Oostendam en zij een j.d. van Sandelinxambacht.

Op 21-4-1696 doet Neeltje Ariens belijdenis in Hendrik-Ido-Ambacht. Hierbij staat “quia extra conjugium duos spurios....sine sponsa manebit” (omdat buiten huwelijk -dus- onwettig kind.....zonder trouwen). Dit slaat op haar buiten echtelijke kind(eren), maar dan moet die aantekening er later bij zijn gezet, want die kinderen zijn gedoopt: op 11-11-1703 Huijbert en op 28-3-1706 Jan. Neeltje was de oudste dochter in het gezin. Na haar werden

nog gedoopt: in 1672 Dirk, in 1675 Andries, in 1676 Anna, in 1678 Aeltje, in 1681 Hendrikie en in 1684 Beatrix.

In een acte uit het Rechterlijk archief (ora Hendrik-Ido-Ambacht 5, 14-6-1738, fol. 140) worden deze kinderen genoemd:

Neeltje Ariens Celosse, Annigje Ariens Celosse wed. Arijen Pleunen, Aeltje Ariens Celosse als last en proc. hebbende van haar man Hendrik Ariens Hordijk en Beatrix Ariens Celosse ieder voor 1/6 part, mitsgaders nog Arie Andriesse Celosse en Barendt Claes van Dijk als getr. hebbende zijn zuster Cornelia Andriesse Celosse, kinderen van Andries Arienz Celosse mede voor 1/6 part erfgenamen van Dirck Ariens Celosse alhier overleden, verkopen aan Hermen van Wingerden 5/6 part in een gedeelte van een boomgaard waar de koper voor het andere deel erfgenaam is. (Hermen Leenderts van Wingerden is gehuwd met Hendrikie Ariens Celosse)

Hieruit blijkt dat Neeltje Ariens Celosse niet getrouwd was en omdat ze hier reeds 68 jaar is, mag je aannemen dat ze ongehuwd is overleden. Er blijkt ook uit dat Dirk al overleden is en geen erfgenamen heeft (na 1703, want toen deed hij belijdenis), dat Andries al overleden is (zijn kinderen zijn erfgenamen), dat Anna (=Annigje) getrouwd was met Arijen Pleunen, dat Aeltje getrouwd was met Hendrik Arijens Hordijk, dat Hendrikie getrouwd was met Hermen Leenderts van Wingerden en dat Beatrix nog ongehuwd was.

Zo kan je een gezin aardig reconstrueren, maar de vraag waarom Neeltje twee maal een kind krijgt en niet trouwt, terwijl haar broers en zussen wel trouwen is daarmee niet opgelost. Wel kun je je een vage voorstellingen maken bij deze vrouw die het waagt haar kind tijdens de doop weg te trekken! En waarom de namen "Huijbert" en "Jan"? Deze namen komen in haar familie van vaders- nog moeders kant voor. Bladerend door het DTB (= doop-, trouw- en begraafregisters) van die tijd kom je die naam eigenlijk in heel de Waard weinig tegen. Wil ze met die naam de vader van het kind eren of is het een naamsvernoeming, waarvan ze hoopt dat de vernoemde voor dit kind op zal komen in tijden van nood? Het blijft veronderstellen....

Nu de andere vraag: Was zij familie van ds. Celosse? Circa 1540 werd in het Belgische Ronse Herman Celosse geboren. Rond 1570 moest hij (om aan de zuiveringen van de Spaanse landvoogd Alva te ontkomen) uitwijken naar Engeland. Hij woonde in 1572 in Colchester en in 1573 in Sandwich, waar hij in 1578 ouderling was. Van 1582 tot 1592 was hij scriba van Sandwich en daarom was hij in 1581 aanwezig op de synode te Middelburg als ouderling

afgevaardigde van de Vlaamse vluchtelingen kerken uit Zandwijk (Sandwick in Engeland). Hierna kwam hij terug naar Nederland (de tijden waren rustiger en hij kon weer uitkomen voor zijn geloof). In 1594 werd hij predikant te Giessen-Nieuwkerk en vanaf 1604 stond hij als predikant in Hendrik-Ido-Ambacht. In het lidmatenregister staat hij in 1625 vermeld als oud-dienaar van het Goddelijk Woord.

Rond 1580 was Herman Celosse getrouwd met Heijndricken van Doetecom; in 1584 werd hun zoon Johannes geboren. Deze Johannes staat als 16-jarige student Johannes Celosse in het Leidse album ingeschreven (11-2-1600) als Anglus (Engelsman), omdat zijn ouders in Engeland gewoond hadden. Van 1608 tot 1625 was deze Johannes Celosse predikant in Ridderkerk. Hij moet ook een broer of zus gehad hebben, want als zijn vader in 1604 trouwt met Aelke Willems Postendr. zijn er twee ongehuwde kinderen.

Oud Notarieel Archief Dordrecht 3, 14-5-1604, fol. 326 (huw.voorwaarden) comp. Hermen Celosse dienaar des goddelijken woords te H.I.Ambacht wedr. en toekomende bruidegom ter eenre en Aelke Willems Postendr. weese (wed.) van wijlen Gillis de Tavenier geass. met mij not. als haar gekozen voogd toekomende bruid ter andere zijde, vermeldt dat de bruidegom had twee ongehuwde kinderen, de bruidegom brengt in f. 600,-. Uit dit tweede huwelijk werd (ik schat rond 1605) een zoon geboren: Andries Hermanse Celosse. Die trouwde in 1634 met Neeltje Ariens. Bij zijn ondertrouw op 1-10-1634 in Hendrik-Ido-Ambacht is hij jonge man van Ridderkerk en meester timmerman. Zij is dan een jonge dochter van Sandelingen-Ambacht.

In het lidmatenregister van Hendrik-Ido-Ambacht staat dat zij in 1637 “op ‘t Speelhuis van Tins” woonden. Dit was ik nog nooit tegengekomen en de verklaring in het woordenboek wat een speelhuis is (dat het een huis is waar het hazardspel gespeeld wordt, dit is gegokt en gedobbeld), vond ik voor de zoon van de dominee, die daar met vrouw en inmiddels één kind, zou wonen, opvallend. In het Groot Woordenboek staat ook de betekenis van “buitenhuis of tuinhuis bij een hofstede”. Dit lijkt me aannemelijker.

Van dit echtpaar zijn 4 kinderen bekend:

- 1 Harmen gedoopt 5-8-1635 – belijdenis in 1689 en gehuwd met Ariaentje Clais.

Even tussendoor: In het Oud Rechterlijk Archief is een acte waarin deze

“Harmen Andriesse Celosse een huis, erf en twaalf roeden land, gelegen aan de zeedijk in Schillemanskinderenambacht transporteert aan Daniel Danielse van Snik”. (ora Hendrik-Ido-Ambacht 28-5-1663) Wist u dat men toen van een zeedijk in Ambacht sprak?

Nog een aardigheidje: De zoon van Harmen Andriesse Celosse, Dirck Hermanse Celosse (zie schema) woonde op 16-8-1724 in Hendrik-Ido-Ambacht en had aldaar een “kroege en klein bier verkoperswinkel” (ora HIA 4849, fol 248)

- 2 Aeltje gedoopt 7-2-1638 – geen belijdenis en geen huwelijk gevonden, vermoedelijk jong overleden.
- 3 Arien gedoopt 12-2-1640 – geen belijdenis gevonden, maar hij trouwde met Ariaentje Dircks Cleijsse.
- 4 Theunis gedoopt 3-9-1645 – geen belijdenis en geen huwelijk gevonden. Jong overleden, of naar elders vertrokken.

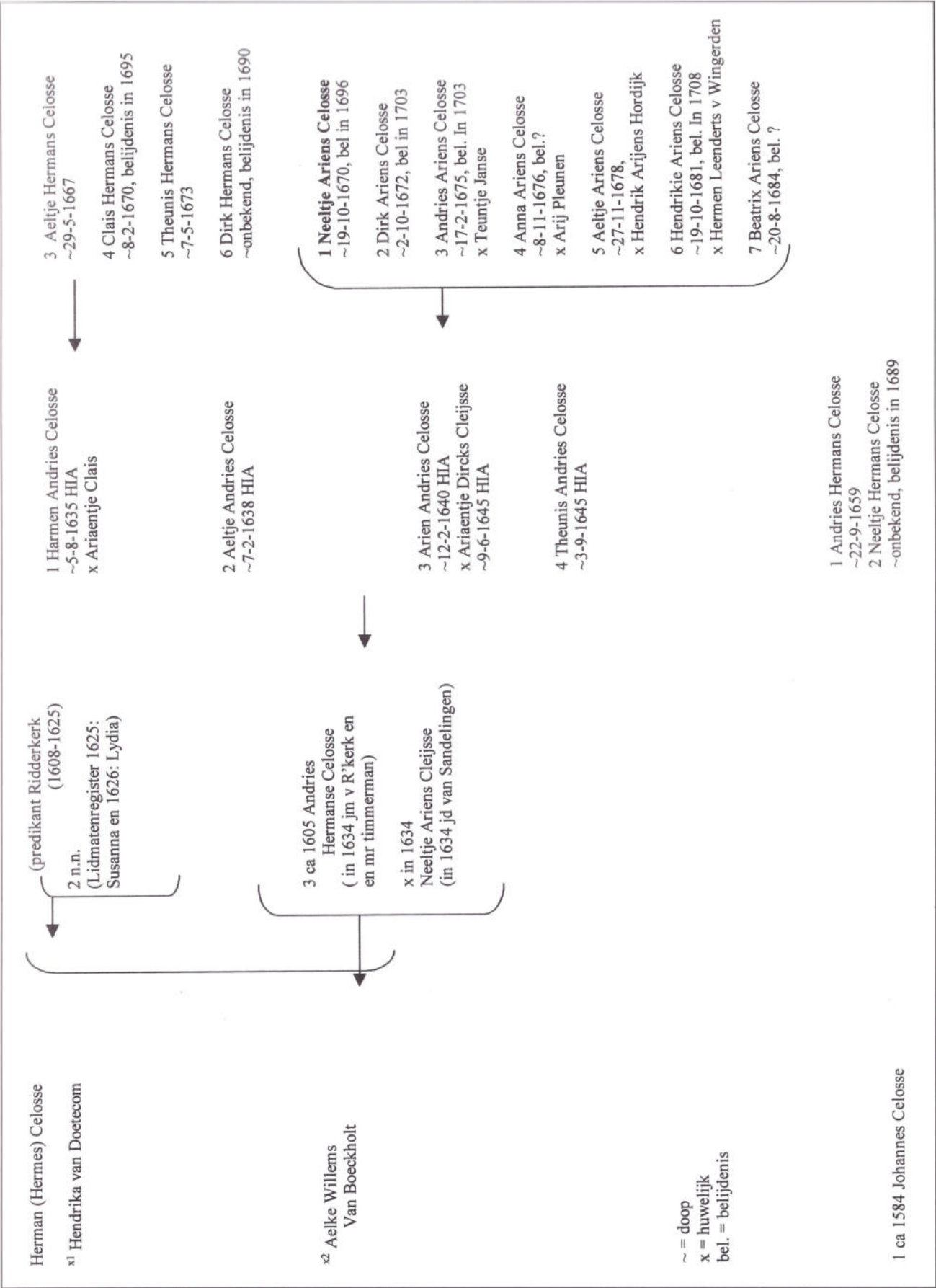
Het kan zijn dat er kinderen in een andere plaats gedoopt zijn, belijdenis hebben gedaan en getrouwd zijn, want vier kinderen is weinig voor die tijd. Ik heb dit niet verder uitgezocht.

In 1710 is Arien Andriese Celosse al overleden, maar zijn vrouw Ariaentje Dircks Cleijsse woonde nog steeds in Hendrik-Ido-Ambacht, wat blijkt uit: Oud Notarieel Archief H.I.Ambacht 4843, 10-3-1710, fol, 221. Ariaentje Dirks wed. wijlen Arij Andriese Celosse wonende alhier, compareert uit vrije wil omdat haar zoon Dirck Ariens Celosse haar nu al enige tijd achter den andere heeft geassisteerd ende om mede andere ende bij behorende redenen geeft zij een donatie of gifte aan hem van een heel huis en boomgaard staande en gelegen en H.I.Ambacht, belent aan de eene zijde het huis van Cornelis Andriesz. Timmer ende aan de andere zijde het huis van Dirck Hermense Celosse (neef, die die “kroege en klein bier verkoperswinkel” had. A.T.), onder voorwaarde dat hij zijn moeder moet onderhouden.

Op de vraag of Neeltje Ariens Celosse familie was van ds Celosse, is het antwoord: Ja, zij was zijn achterkleindochter. Om de familierelaties overzichtelijk te maken, kunt u in het schema de personen van deze familie terugvinden.

Voor dit artikel heb ik gebruik mogen maken van Celosse-gegevens van de heer A. B. Maliepaard uit Ridderkerk. Hiervoor mijn dank!

Alie A. Tas

HOE WAS HET OOK AL WEER? Deel 3

Een vraag die veel gesteld wordt, zeker als men oude herinneringen ophaalt. In de maanden maart en april 1983, hebben mevr. Kats en mevr. Timmerman, beiden lid van het Historisch Genootschap, een aantal vraaggesprekken gehad met oudere plaatsgenoten. De bedoeling was voor de toekomst vast te leggen hoe men begin en midden twintigste eeuw leefde en werkte. Ook gewoonten en gebruiken kwamen aan bod. In een serie artikelen zijn deze vraag-gesprekken al opgenomen in Swindregt Were. Een aantal personen zijn helaas overleden, maar via deze vraaggesprekken gaan ze weer een beetje voor ons leven. Na gesprekken met dhr. C. Biesbroek en dhr. P. Visser, vervolgen we onze serie vraaggesprekken met mevr. Zijderveld-Wilschut en haar zuster mevr. Van de Ven-Wilschut, dochters van dhr. P. Wilschut. Deze dorpssmid die gevestigd was op de hoek Dorpsstraat en het tegenwoordige Smidshoef kwamen we ook tegen in de serie artikelen over de geschiedenis van de Chr.Gemengde Zangvereniging “De Lofzang” (Swindregt Were Jaargang 11 nr. 1 en 2, 1997).

In 1983 waren deze zusters resp. 82 en 79 jaar oud. In de periode 1983-1998 zijn zij overleden. De smederij en het huis zijn omstreeks 1980 afgebroken, om plaats te maken voor de huizen aan de Smidshoef. De naam Smidshoef is een herinnering aan genoemde smederij.

De redactie H.I.Ambacht

Het vraaggesprek

Wat herinnert u zich uit uw schooltijd?

We hadden op school geen leesplankje, wel hingen er grote platen aan de muren met onder andere afbeeldingen van dieren. Er werd ook veel gezongen en omdat het een Christelijke school was meestal psalmen, maar ook vaderlandse liederen en kinderliedjes, zoals b.v. het volgende liedje:

*Dit handje is één, Dit handje is twee, Te spelen doe ik alles mee.
Vijf vingers hier, Vijf vingers daar, Dat zijn tien vingers bij elkaar.
Nu speel ik nog, Maar wordt ik groot, Dan win ik met mijn handjes bloot.*

Toen Juliana was geboren, was er een groot feest op school.

Welke herinneringen hebben jullie aan bijvoorbeeld feestdagen?

Op een verjaardag was er 's morgens als extraatje een gesmeerde beschuit. Cadeautjes waren er in die tijd nog niet bij, ben je wijzer! Als je verloofd was, gaf je elkaar bij verjaardagen wel geschenken. Dat waren dan meestal dingen van huishoudelijke aard. Op Koninginnedag was er feest op de wei achter de Kastanjehoeve aan de Kerkstraat. In het dorp stonden erepoorten en er werd door koren gezongen. Bij het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina werd uitgebreid gefeest op dit terrein, met volksspelen e.d.

Van links naar rechts: Nees Wilschut, Gijs Zijderveld, Aagje Wilschut, Arie v.d. Ven. Gijs en Arie werden de echtgenoten van de meisjes en waren – hoe kan het anders – beide tuinders. Foto circa 1925.

Hoe waren de contacten tussen ouders en kinderen met betrekking tot de puberteit en het huwelijk?

Er werd over veel dingen weinig gesproken. Over puberteit sprak men helemaal niet; men had daar ook niet veel last mee. Ook voor je trouwen kreeg je geen voorlichting. Je ging dus onvoorbereid het huwelijk in. Gelukkig is dat tegenwoordig veel beter: er wordt meer gepraat tussen ouders en kinderen. Als je werkte, droeg je altijd je verdienste af en kreeg je zakgeld. Daar spaarde je van voor je huwelijk. Trouwde je, dan kreeg je van wederzijdse ouders een uitzet, maar trouwde je niet, dan werd als vanzelfsprekend aangenomen, dat je de zorg voor je ouders op je nam.

Als je verloofde bijvoorbeeld 's zaterdagsavonds kwam, ging hij bij de mannen zitten. Zelf ging je dan haken, breien of zo wat, want je handen stilhouden was er niet bij. Ook ging je met hem nooit eens echt uit. Wel mocht je samen een stukje wandelen of fietsen, of je zat samen op het zangkoor. Je trouwde met koetsen en als je een trouwfoto liet maken, moest je met de koets naar de fotograaf in Dordt. Na de plechtigheden op het gemeentehuis en in de kerk was er een broodmaaltijd. De feestelijke dag werd besloten met voordrachten en samenspraken.

Hoe ging men om met geboorten en begrafenissen?

In arbeidersgezinnen "beviel" men thuis met hulp van de vroedvrouw. Bij de middenstand gebeurde dat door een dokter, en men noemde dat dan een "verlossing".

Als iemand overleden was, kwam de doodgraver dit in de directe omgeving van de overledene huis aan huis aanzeggen. Onder de burens werden er vier of meer personen aangezocht om de baar te dragen en de "stoet" van nabestaanden liep achter de baar aan. Was de afstand van sterfhuis naar het kerkhof te ver, dan werd de kist op een melkkar geplaatst en later op een lijkwagen, getrokken door twee zwarte paarden.

Sommige boeren stuurden hun knecht als afgevaardigde. Deze had dan natuurlijk geen goed zwart pak in de kast hangen, maar toch had hij maar te gaan als de boer hem dat gebod. Het kwam er dan vaak op neer, dat zo'n arbeider in een geleend pak, groen van ouderdom, naar de begrafenis kwam.

Bij overlijden en tot na de begrafenis werden de luiken (blinden) voor de ramen van woningen in de directe omgeving schuin gezet, dat wil zeggen: niet helemaal gesloten, of hing men, net als in de stad, lakens voor de ramen.

Onze ouders gingen na het overlijden een jaar in de rouw (droegen zwarte of donkere kleding) als een oom of tante van ons was overleden.

Wat waren in die tijd de woonomstandigheden?

Er werd veel in bedsteden geslapen. Had je een slaapstee in de woonkamer, dan had je in de winter het geluk, dat het niet zo koud was als elders in het huis. In de keuken, of wat daar voor doorging, was geen aanrecht, een kraantje uit de muur met een tafeltje daaronder en dat was het. Voor een klein arbeidershuisje werd tachtig cent huur per week betaald. Een arbeider verdiende toen ongeveer zeven gulden per week. Meerdere gezinnen maakten gebruik van één buiten-w.c., met “kiepelton”.

Wij kenden een gezin, waarvan de man invalide was, dat de beschikking had over een huis met één kamer met daarin de bedsteden. In een deel van de woonkamer dreef hij een klein winkeltje in snoepgoed. Als je door de deur naar binnen ging, stond je zowel in de woonkamer als in de winkel. Toen het later wat beter ging, werd het huis ernaast erbij getrokken en werd dat als winkel gebruikt.

In onze kindertijd hadden we petroleumverlichting. ‘s Morgens werden de lampenglazen schoongemaakt en de lamp weer met petroleum gevuld. Onze grootmoeder gebruikte een zogenaamde tuitlamp (katoentje uit tuit). Toen er voor het eerst elektrisch licht kwam, was het net als of de zon scheen. De kachel was een zogenaamde “aangeklede juffrouw”, d.w.z. een vierkante ijzeren pot met daaromheen deurtjes met “lofwerk”.

Waaruit bestonden zoal de verschillende huishoudelijke werkzaamheden?

‘s Zaterdagsmorgens werd de was in de soda gezet en daarna ‘s middags in een sop van gele zeep. Zo bleef het de zondag over staan en ‘s maandags kreeg het nog twee soppen.

‘s Zomers ging de was dan op de bleek (grasveld) en in de winter werd die in de chloor gezet. Op de bleek werd de was steeds nat gehouden, des te witter bleekte het uit en dan werd het nog eens gewassen in een sop van Sunlight-zeep. Tijdens de afwas werden de pannen, lepels en vorken met zand geschuurd, maar niet op zondag. Dan werd er in verband met de kerkelijke voorschriften niet afgewassen. De vuile vaat werd dan in een teil in de schuur gezet en bleef daar tot maandag.

Sommigen wilden wel de zondagsrust in acht nemen, maar konden het toch niet over hun hart verkrijgen om die vuile vaat maar te laten liggen. Men schuurde dan wel de lepels en vorken, maar liet de rest liggen.

Wat deed men in z'n vrije tijd?

Als kind deden we spelletjes zoals knikkeren, bikkelen of hoepelen met een ijzeren bestuurbare hoepel. Onze vader was smid en maakte deze hoepels zelf. We deden ook wel een spel met spelden. Hoe dat precies ging, weten we niet meer. Wel hing de telling af van het al of niet bij elkaar liggen van de koppen. Als speelgoed hadden we ook onze poppen en ledikantjes.

Toen we 15 of 16 jaar waren, mochten we naar het zangkoor, De Lofzang. Onze vader was daar dirigent en eens per jaar kwam de hele vereniging bij ons thuis. De grote kamer werd daar helemaal voor ingericht met tafels en schragen. Er werd een lat klaargemaakt met haken, zodat daar alle jassen aan opgehangen konden worden. In grote ketels werd chocolademelk klaargemaakt, een glanspunt. Vader kreeg dan wel een cadeautje. Toen er een kind werd geboren, kregen onze ouders een kinderwagen van de zang. Het naar een film of een andere voorstelling gaan, kwam niet in je gedachte op, maar je miste het dan ook niet. Je werd voorgehouden, dat het niet hoorde. Kinderen vroegen wel eens: "Wat voor zonde zit er in om naar de film te gaan?" Aan de hand van de Bijbel kon je dat niet uitleggen. Daarin wordt niet over een film gesproken, omdat die er toen nog niet was. In de Bijbel staat wel, dat het zonde is als je zelf voelt als iets verkeerd is. Dan moet je niet gaan.

Je mocht wel naar de jaarvergadering van de zangvereniging. Hier werden dan voordrachten en samenspraken gedaan. We waren ook nog lid van de naaiclub, maar toen er ook nog een meisjesvereniging kwam, werd er gezegd: "Nee, want dan ben je nooit meer thuis!" Als je in de week zat te lezen, dan had je het gevoel alsof je kwaad deed.

Wat waren de leefomstandigheden in ons dorp. Waren er bijvoorbeeld voldoende winkels?

In onze kindertijd woonden er in Ambacht 3500 mensen en iedereen kende elkaar. De kern van het dorp bestond uit meerdere delen, zoals de Veersedijk, de Steenplaats en het eigenlijke dorp. Veel bijzondere winkels waren er ook niet; wel die voor een dagelijkse behoefte. Een slager bijvoorbeeld was er in het dorp niet. Eénmaal per week kwam de slachter

vragen wat er nodig was en dat werd dan later thuis gebracht. Bij de middenstand werd wel vlees gegeten en soms ook wel spek, maar bij de arbeiders kwam geen vlees op tafel, soms zelfs geen spek. Wij hielden in de winter een varken; dat werd vetgemest. Dit werd geslacht en daar werd een hele tijd van gegeten. Slanke lijn, daar werd vroeger niet over gepraat. Er werd toen veel vetter gegeten, maar er moest ook harder en zwaarder gewerkt worden. Zo'n slachter wist dit en kwam dan niet meer vragen of we nog iets nodig hadden.

Vroeger hadden veel mensen aan het begin van de winter een voorraad kolen, aardappelen en een geslacht varken in huis. Nu roepen ze, gezeten in een crepeau (crapaud - leunstoel) bij een schemerlampje naar de radio luisterend: "t Kan vandaag niet lijn kolenboer!"

In de oorlog van '14 tot '18 kwam er wel gebrek aan allerlei dingen en werd er gedistribueerd. Er waren toen ook veel Belgische vluchtelingen in ons land. Ook was er geen kledingwinkel. Ondergoed werd zelf genaaid, ook voor mannen (keper broeken met banden). Flanellen hemden met mouwen en een okseltje erin, het Jaeger ondergoed.

Om kleding te kopen, gingen wij naar de stad, bijvoorbeeld per raderboot van de rederij Fop Smit. Deze voer van Gorcum naar Rotterdam en wij konden aan de Veerweg opstappen. Vader deed zaken met een ijzerhandelaar uit Rotterdam. Als hij naar hem toe moest, en wij hadden iets nodig op kledinggebied, dan gingen wij mee. Het was dan echt een dagje uit: 's middags iets drinken in een melksalon en je eigen meegebrachte boterham opeten. Aan boord zagen wij eens enkele zakenlui uit Alblasserdam die domino speelden en centen naar elkaar gooiden. Wij snapten er toendertijd niks van. Wat waren zij aan het doen? Later begrepen we pas, dat ze om centen speelden en dat deden om de tijd te doden.

Kunt U zich nog bepaalde bijzondere dingen herinneren die in het dorp plaatsvonden?

Van schaapherder Teunis Vat, die bij de Pauluskerk woonde en met zijn schapen langs de dijk liep, werd verteld dat hij met helm geboren was. Hij maakte ook zelf voor mensen die zere ogen hadden volgens een geheim recept. Ze zeiden ook dat hij een derde oog had, want toen een vrouw hem vroeg op de wagen mee te mogen rijden, zei hij: "Ga maar lopen, jij bent eerder thuis dan ik". Na deze woorden werd zijn paard kreupel. Hij had het voorzien.

Werd er ook wel eens kattenkwaad uitgehaald?

Ja, dat gebeurde wel. Het werk van de smid bestond grotendeels uit het beslaan van paarden. Maar... als de smid een ijzeren band van het wiel van een boerenwagen er weer om moest leggen - in de zomer liepen die er bij warm weer af door het krimpen van het hout - dan lag het wiel klaar met de wioldop in een put en vier emmers water ernaast om het ijzer weer af te koelen. De smid kwam dan met die gloeiende band aan, maar dan hadden soms kwajongens de emmers met water al omgetrapt. De openbare school lag vlak bij de smidse.

Hoe was de verhouding tussen arbeid en beloning?

Onze vader stuurde, althans voor grotere en regelmatig terugkerende klanten, één keer per jaar een rekening. Later gebeurde dit tweemaal. Onze werkster verdiende 80 cent per dag met de kost. Ik ging uit naaien. Dit bestond voor een groot gedeelte uit verstelwerk, maar natuurlijk ook wel uit nieuw goed. Ik geloof, dat ik daarmee één gulden en vijftig cent per dag verdiende.

Heeft u nog herinneringen aan bijzondere gebeurtenissen?

Ja, bijvoorbeeld aan de eerste auto. Dat was een open auto en in Ambacht had Tideman van de sloperij aan de Veersedijk de primeur. Voor de zeppelin liep indertijd heel Ambacht uit, getuige het volgende gedicht:

*Er stond lest in de krant, dat er een wonder was te zien.
D'r zou een kerel vliegen met een vliegmachien.
Ik zegge tegen Teune, weet je wat ik nog doe,
Dat aanschouw ik met m'n ogen, daar ga ik vast naar toe.
En daags dat 't zel gebeure, was Teun al vroeg uit bed.
Ze zee: "leg niet te zeure, de koffie is gezet".
Ik kroop toen vlug uit bedde, nam een grote pruim tabak.
Trok fluks de zondagse broek an, stak 't knippie in m'n zak.
We hebben lang staan wachten, maar kregen niks te zien.
Het liep al mooi naar achten, maar er kwam geen vliegmachien.
Ik zeg toen aan zo'n heertje: "Ik hoop dat 't gauw begint".
Hij zegt: "Er wordt niet gefleuge, want er is te vele wind".
Kwaad bin we tuus gekomme, 't was duuster op ons pad.
Ik liep hellig te brommen op die vlieger uit de stad.*

*Eerst laten ze je betale en dan zegge ze: "Je ken gaan".
Ik hoop dat 'ie voorgoed verdwale en lande op de maan.*

Ook de radio was een wonder in onze ogen. Nu staan we nergens meer verwonderd over.

Bewerkt door Jan Smid.

De dames en één heer op leeftijd. Van links naar rechts: Gijs Zijderveld, Nees Wilschut, hier 70 jaar geworden, en Aagje Wilschut, hier 67 jaar. Het is in 1970 en de 70ste verjaardag van Nees Wilschut wordt gevierd. Ze was dus van het jaar 0, zoals ze zelf altijd zei.

Colofon

“Swindregt Were”, een naam die naast “Swijndregt Were” al vroeg gebruikt wordt voor de Zwijndrechtse Waard, is het periodiek van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Het blad verschijnt twee tot drie keer per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie H.-I.-Ambacht:
Lagendijk
J. Smit

Redactie Zwijndrecht:
drs. C.R. van den Berg
mw. E. Dreesens-van der Linden
A. van der Linden

Redactie-adres voor H.-I.-Ambacht:
Weteringsingel 118B
3342 AL H.-I.-Ambacht
Secretariaat Historisch Genootschap
Hendrik-Ido-Ambacht
J. van Beek
Weteringsingel 84
3342 AK H.-I.-Ambacht

tel. 078-6813965

tel. 078-6814882

Redactie-adres voor Zwijndrecht:
Prins Bernhardstraat 30
3331 BR Zwijndrecht

tel. 078-6194677

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: € 2,50.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen

